

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΜΑΚΡΕΜΒΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙ ΟΜΗΡΟΣ¹

*Τῆ μνήμῃ τοῦ σοφοῦ
Ἀγούστου Heisenberg*

Ἐν τῷ πρὸ μικροῦ δημοσιευθέντι πρώτῳ μέρει τῆς ἐργασίας μου περὶ τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους² ἀπέδειξα, ὅτι τὸ ἐθνικὸν ἔπος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ἢ Ἀκριτιῆς, ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα ζήσαντος ἐπάρχου καὶ πρωτονοβελισσίου Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου, ὅστις εἶναι γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς τοῦ μυθιστορήματος *Τὰ καθ' Ὑσμίνην* καὶ *Ὑσμινίαν*³.

Διὰ τῆς εἰρημένης ἐργασίας ἡμῶν οὐ μόνον τελικῶς λύεται τὸ ζήτημα περὶ τοῦ χρόνου τῆς ποιήσεως τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν ἔπους, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἀρχικὴ γλῶσσα τοῦ ἔπους δὲν ἦτο ἡ δημώδης Ἑλληνικὴ γλῶσσα τῶν χρόνων ἐκείνων, ὡς ὑπὸ πολλῶν ἐπιστεύθη⁴, ἀλλὰ ἡ τῶν λογίων, ἢ γλῶσσα δηλαδὴ, ἐν ἣ εἶχε γραφῆ καὶ τὸ μυθιστόρημα *Τὰ καθ' Ὑσμίνην* καὶ *Ὑσμινίαν*.

Πᾶς τις ἐννοεῖ πόσον μέγα τὸ κέρδος ἡμῶν ἐκ τῶν ἀσφαλῶν πορισμάτων τῆς ἐρεῦνης ταύτης.

Ἡ προσθήκη τῆς Ἀκριτιῆδος παρὰ τὰ γνωστὰ ἀρχαῖα καὶ νεώτερα ἔπη θὰ ὑποβοηθήσῃ μεγάλως καὶ τὰς περὶ τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα ἐρεῦνας, διότι μεγάλως θὰ προαγάγῃ τὴν συγκριτικὴν ἐρευναν. Τὸ θέμα σκοπεῦν νὰ πραγματευθῶ ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ τοῦ βιβλίου μου, διὰ τοῦτο δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἰσέλθω εἰς αὐτό, ἀλλὰ νὰ εἶπω μόνον ἐν τῇ παρουσίᾳ διατριβῆ τί ἐν τῇ Ἀκριτιῆδι λέγεται περὶ Ὀμήρου.

Τὸ σχετικὸν χωρίον διέσωσε μία καὶ μόνη διασκευὴ τοῦ ἔπους· εἶναι δὲ

¹ Ἀνεκοινώθη ἐν συνεδρίᾳ τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος τοῦ Γ' διεθνoῦς βυζαντινολογικοῦ συνεδρίου τῇ 14 Ὀκτωβρίου 1930.

² Ὀμηρικαὶ ἐρευναι 1. Προλεγόμενα εἰς τὴν τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου Ἀκριτιῆδα καὶ τὰς διασκευὰς αὐτῆς. Μέρους Α', τεύχος 1, Ἀθῆναι 1930, Librairie internationale «Eleftheroudakis».

³ Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ ποιήματα καὶ συλλογὴ αἰνιγματῶν ἐμμέτρων ὡς ἔδειξα δὲ καὶ ἐπιστολὴ τις αὐτοῦ πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν Νικόλαον Ἀγιοθεοδωρίτην σφίζεται ἐν κώδικι τῆς Δημοσίας βιβλιοθήκης τοῦ Λενινγκράδου. Ὁ μακαρίτης καθηγητὴς Ἀγούστος Heisenberg εἶχεν ἄλλοτε τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης ἴσως ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ποιητὴς καὶ τοῦ γνωστοῦ δράματος, ὅπερ φέρει τὸν τίτλον Χ ρ ι σ τ ο ς π ἄ σ χ ω ν. Ἐσχάτως ὁμως ἀνεκοίνωσεν ὅτι δὲν θεωρεῖ πλέον πιθανὴν τὴν εἰκασίαν ταύτην.

⁴ Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἰδὲ καὶ τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην διατριβὴν μου.

αὕτη ἢ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἐσκουριάου ὑπὸ τοῦ Καρόλου Krumbacher ἀνακαλυφθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Hesseling ἐκδοθεῖσα. Ἐν αὐτῇ λόγος γενομένου περὶ τῆς μυθικῆς Ἑλένης καὶ τοῦ πολέμου πρὸς τιωρίαν τῆς Τροίας προστίθεται (E 719):

ὁ Ἀμιρᾶς ἐψεύσατο καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ἐκδότης τῆς διασκευῆς οὐδὲν παρατηρεῖ καὶ ὁμως ὄφειλε διὰ δύο λόγους νὰ προσκρούσῃ: πρῶτον ὁ Ἀμιρᾶς δὲν ἦτο Ἕλληνας, ὥστε νὰ εἴπῃ ὁ ποιητὴς καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων· δεύτερον, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, ὁ Ἄραψ Ἀμιρᾶς, ὁ πατὴρ τοῦ ἥρωος τῆς Ἀκριτηίδος, οὐδαμῶς λέγεται ὅτι ἦτο ποιητὴς. Ὅτι τὸ ῥῆμα ἐψεύσατο ὑπονοεῖ ποίημα ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἐπομένων στίχων:

*μηδεὶς οὖν ἀπιστήσῃ,
ὡς λέγω τὴν ἀλήθειαν τοῦ θαυμαστοῦ Ἀκριτῆ*

(ἐνν. ἐγὼ ὁ ποιητὴς τῆς Ἀκριτηίδος).

Κατὰ ταῦτα ἀναγκάζομεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ στίχος παρεδόθη κακῶς. Καθ' ἡμᾶς ὁ Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης εἶχεν ἀναμφιβόλως γράψαι οὐχὶ ὁ Ἀμιρᾶς ἐψεύσατο ἀλλὰ ὁ Ὅμηρος ἐψεύσατο.

Διὰ τῆς διορθώσεως ταύτης διδασκόμεθα νέον τι, ὅπερ βεβαίως δὲν δύναται νὰ ξενίσῃ ἡμᾶς· ἀποδεικνύεται δηλαδὴ ὅτι καὶ ὁ Εὐστάθιος Μακρεμβολίτης, ὁ ποιητὴς δηλονότι τῆς Ἀκριτηίδος, ἐγίνωσκε τὰ μυθιστορήματα τοῦ Δίκτυος καὶ τοῦ Φρυγὸς Δάρητος¹ περὶ τῆς δῆθεν ἀληθοῦς ἱστορίας τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου. Ὁ Εὐστάθιος δηλαδὴ ἐδέχθη ὅτι καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ ὄλως παιδαριωδῶς ἐπίστευσαν, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἐφημερίς τοῦ Δίκτυος καὶ ἡ Ἱστορία τοῦ Δάρητος — ἢ ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει γνωστὴ ὡς *Historia Daretis Phrygii de excidio Trojae* — παρέχουσι ἀκριβῆ ἱστορίαν τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου. Αἰῶνες ἔπρεπε νὰ παρέλθωσιν, ἵνα οἱ θρασεῖς συγγραφεῖς τῶν μυθιστορημάτων τῶν γραφέντων δῆθεν ὑπὸ τοῦ Δίκτυος καὶ τοῦ Δάρητος λάβωσι τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματολογίᾳ.

Περὶ ἄλλων τινῶν σημείων, ἅτινα δεικνύουσι τὴν σχέσιν τῆς Ἀκριτηίδος τοῦ Εὐσταθίου Μακρεμβολίτου πρὸς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, διότι περὶ τούτων θὰ ὁμιλήσω ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῶν Ὀμηρικῶν μου ἔρευνῶν. Τοῦτο μόνον λέγω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ὑφ' ἡμῶν παρασκευαζομένη μεγάλη κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν ἔπους θὰ παρουσιάσῃ αὐτὸ ὑπὸ νέαν ὄλως ὄψιν· εἶμαι δὲ πεπεισμένος, ὅτι θὰ παρὰσχη μεγάλας ὑπηρεσίας καὶ εἰς τοὺς ἐξετάζοντας τὴν γένεσιν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ ἐν γένει εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν συγκριτικὴν ἔρευναν.

(1915) 1930

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Χ. ΧΑΤΖΗΣ

¹ Ταῦτα, ὡς ἐδείχθη, εἶχον ἀρχικῶς γραφῆ ἑλληνιστί.